

ارائه الگویی در روش پژوهش بر مدار اندیشه و تفکر بر اساس "قرآن" چون زیرمجموعه روش تعقلی

هادی سنجری^۱، سید منصور مرعشی^۲، محمد سنجری^۳

بیان مساله

بسیاری از مطالعات نشان‌دهنده‌ی این واقعیت هستند که مدارس در آموزش و ایجاد توانمندی‌ها و منش‌های برتر فکری در دانش‌آموزان توفیق چندانی به‌دست نیاورده‌اند. با توجه به آنچه ذکر شد، سوال اصلی این تحقیق را این چنین می‌توان بیان نمود که آیا می‌توان از کتاب آسمانی قرآن که در آن توجهی ویژه به مقوله تعقل و تفکر شده است، الگویی پیرامون روش پژوهشی بر مدار تفکر و تعقل ارائه نمود که در حوزه فلسفه تعلیم و تربیت بکار آید؟

سوالات پژوهش

- 1- جایگاه تعلیم و تربیت در قرآن کدام است و تا چه اندازه به این مولفه توجه شده است؟
- 2- جایگاه فکر و عقل در قرآن کدام است؟
- 3- آیا می‌توان از کتاب آسمانی قرآن که در آن توجهی ویژه به مقوله تعقل و تفکر شده است الگویی در ارائه "روش پژوهشی" بر مدار تفکر و تعقل ارائه نمود که در حوزه فلسفه تعلیم و تربیت بکار آید؟ اگر پاسخ مثبت است آن الگو چگونه است؟

¹ - دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه شهید چمران اهواز .

Sanjariabiz2008@yahoo.com

² - عضو هیات علمی دانشگاه شهید چمران اهواز.

³ - دانشجوی ارشد روانشناسی تربیتی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند.

چارچوب نظری

به نظر می‌رسد برخی از روش‌ها را می‌توان از دین بدست آورد. فردریک مایر از جمله مورخان است که به چنین مقارنت‌هایی اذعان داشته است. این را می‌توان در نظریه وی مبنی بر مقارنت و همزادی "تربیت" و "مذهب" مشاهده کرد. مایر بر این باور است که نمی‌توانیم اندیشه‌های تربیتی را بدون فهم تعلیمات دینی همزمان با آن‌ها دریابیم. از نظر وی مذهب و تربیت هر دو دغدغه واحدی داشته و به رفع نیازهای واحدی می‌پردازند. هر دو، انسان را آن‌گونه که هست مطلوب ندانسته و در تلاش هستند تا انسان آن‌گونه که باید وجود پیدا کند. باید بر این باور پافشاری کرد که بهره‌گیری از کلام وحی به فراخور ظرفیت‌های مختلف در هر امری میسر است و البته پژوهش نیز که با گفتار و کتابت سنخیت دارد، در مسیر پیروی از الگوی الهی سهم عمده‌ای خواهد داشت (صداقت‌کشفی، بی‌تا، ص 38). از آنجا که شارع مقدس بیش از همه به شئون قرآن کریم آگاه است، به طور طبیعی مفاهیم به کار رفته در کلام او غنی‌ترین منبع برای شناخت مؤلفه‌های مطلوب و مورد توجه در این زمینه است؛ از این رو استخراج متغیرهای قرآنی موجود در قرآن و سنت بهترین مفاهیم لازم برای ساخت معیارهای سنجش نگرش استوارترین راه در این باره است (بهمنی، 1388، ص 18).

صداقت‌کشفی (بی‌تا، ص 36) را باور بر این است، از جمله نگاه‌هایی که به امر تحقیق است، تقسیم‌بندی اهداف آن به سه مولفه "کاوش"، "توصیف"، "تبیین" می‌باشد و این عوامل مهم پژوهشی نیز مورد عنایت آیات کریمه قرار گرفته است، بی‌آنکه غرض ارائه تحقیق باشد.

روش تحقیق

این تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی خواهد بود و سعی محققین بر این است، تا با سیر در منابع مطالعاتی با نگاهی تحلیلی موضوع را بررسی نمایند و با سیری استدلالی، الگوئی در زمینه روش پژوهشی میتنی بر قرآن ارائه نمایند.

یافته‌ها

قرآن کتاب هدایت انسان به سوی مقصدی متعالی است و از این روی این کتاب آسمانی در بطن خود تعلیم و تربیت را محوری‌ترین بحث قرار داده و با آوردن دو کلمه "یزکیهم و یعلمهم" پوششی گسترده را، هم در حوزه تربیت و هم در وادی تعلیم به نمایش گذاشته است. در اسلام عقل از جایگاهی ویژه بهره‌مند است و قرآن نیز مدام انسان‌ها را به تفکر و سیر فکری در امور مختلف کائنات دعوت نموده است. امکان استناد به منابع اصیل اسلامی من جمله قرآن جهت ارائه الگویی در روش پژوهشی خاص فراهم است. الگویی که از قرآن می‌توان استنباط و مورد استفاده قرار داد بر مدار تفکر و اندیشه قرار دارد و زیر مجموعه فرایندی است که با تحیر و شگفتی آغاز و با گردآوری اطلاعات با استفاده از دو حس دیداری و شنیداری ادامه و با تأمل سنجیده که حاوی سه مرحله تعقل، تفکر، تدبر است نیز استمرار می‌یابد و همچنین ادراک و تذکر یافتن مرحله دیگری را رقم زده و در نهایت با بروز در حیطة عمل فرد پایان می‌یابد.

نتیجه‌گیری

هر علمی برای خود روشی دارد که طریقه رسیدن به اهداف خود را مهیا می‌سازد، اما فلسفه تنها یک روش ندارد، بلکه به تناسب موضوعات خود، دارای روش‌های متفاوت است. خداوند "قرآن کریم را با صفات برجسته‌اش توصیف می‌کند؛ یک صفت عمومی آن این است که تبیان برای هر چیزی است، لذا ظاهراً مراد از همه «کل شیء» آن چیزهایی است که برگشتش به هدایت باشد (صداقت‌کشفی، بی‌تا، ص 34). قرآن مجید شیوه‌های تفکر، استدلال و برهان را به انسان‌ها آموخته تا از این راه به شناخت صحیح حقایق نایل گردند و نیز راه شناخت خداوند را سیر در آفاق و انفس دانسته و خشیت از خداوند را تنها از آن علما می‌داند (تسخیری، 1382، ص 7). از جهتی فلسفه دست‌یابی به حقیقت امور را تماماً با نیروی قوه عقل و استدلال به سر مقصد مقصود می‌رساند و در قرآن کریم نیز دستیابی به کنه و حقیقت امور را در تفکر می‌بیند. می‌بایست وجه اشتراک فلسفه در معنای واقعی فلسفه با قرآن کریم، استمداد از عقل دانست. البته فرایند تأمل و تفکر قرآنی که به نوعی روش تحقیق فکری خاصی را نمایان می‌سازد، می‌تواند به عنوان یکی از روش‌های تحقیق فلسفی نیز مورد استفاده قرار گیرد و قرآن به نوعی

مدلی قابل تامل را برای روش تحقیق در وادی امور فلسفی ارائه می‌نمایند که کاربرد الفاظی چون "یتدبرون، یعقلون، ینظرون، یعلمونما را به این نتیجه سوق می‌دهد که با قرار دادن هر کدام از این واژه‌ها در جایگاه خود از حیث ماتقدم و ماتاخر می‌توان مدلی از روش فکری و تحقیقی را در مباحث فلسفی ارائه کرد که زیر مجموعه فرایندی است که با تحیر و شگفتی آغاز و با گردآوری اطلاعات با استفاده از دو حس دیداری و شنیداری ادامه و با تأمل سنجیده که حاوی سه مرحله تعقل، تفکر، تدبر است نیز استمراره می‌یابد و همچنین ادراک و تذکر یافتن مرحله دیگری را رقم زده و در نهایت با بروز در حیطه عمل فرد پایان می‌یابد. ضمن این‌که با توجه به ایدئولوژی و پشتوانه عقیدتی-دینی‌ای که نظام آموزشی ما دارد، می‌توان از الگوهای برگرفته از بطن منابع اصیل اسلامی در حوزه تعلیم و تربیت استفاده نمود.

واژگان کلیدی: قرآن، تفکر، الگوی پژوهشی، مشاهده، تدبر.

منابع

- 1- ایرانژاد، پریسا (1390). نگاهی به فلسفه نقادانه، ترویج تفکر انتقادی و خلاق، تهران امروز؛ روزنامه فرهنگی اجتماعی و اقتصادی، سه شنبه 16 فروردین، ص 15.
- 2- صداقت کشفی، محمد جواد (بی‌تا). الگوی پژوهش قرآنی، پیام پژوهش، سال نهم، شماره نود و هفت، صص 34 - 38.
- 3- صفائی مقدم، مسعود (1376). الگوهای تحقیق در حوزه تاریخ آموزش و پرورش بحثی در فلسفه تاریخ آموزش و پرورش مجله علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره سوم، سال چهارم، شماره‌های 3 و 4، صص 135-159.